

Lunds universitet
Sociologiska institutionen



LUNDS
UNIVERSITET

Jag gillade att skada människor, det var min grej

- En kvalitativ studie om hur man inleder, upprätthåller och avslutar en kriminell karriär

Författare: Caroline Frennesson-Adrian
Kandidatuppsats: SOCK04, 15hp
Internet
Vårterminen 18
Handledare: Margareta Nilsson-Lindström

SAMMANFATTNING

Författare: Caroline Frennesson-Adrian

Titel: Jag gillade att skada människor, det var min grej - *En kvalitativ studie om hur man inleder, upprätthåller och avslutar en kriminell karriär*

Kandidatuppsats: SOCK04, 15hp

Internet

Handledare: Margareta Nilsson-Lindström

Sociologiska institutionen, vårterminen 18

Vad är det som gör att en människa är benägen att utsätta sig för de risker som finns i att vara kriminell, vad är mentaliteten under tiden och hur kommer man ur det. Uppsatsen berör processen för individer som valt att inleda, upprätthålla och avsluta en kriminell karriär. Detta undersöks genom intervjuer med fyra stycken före detta kriminella personer. Genom denna kvalitativa uppsats söktes personernas historia för att senare analyseras utifrån avvikarteori. Det visade sig att dessa personers historia är i enhetlighet med mycket av den teori som användes i (1) varför någon blir kriminell, (2) hur man upprätthåller den kriminella karriären (3) vad som krävs för att avsluta den kriminella karriären. Dysfunktionell uppväxt, kriminell inläring, identifiering med livsstilen, missbruk och att avsluta missbruket, stöd från nära ickekriminella människor och drömmar om framtiden är kortfattat vad studien kommer fram till.

Nyckelord: Avvikare, avvikande beteende, kriminalitet, Becker

Innehållsförteckning

| | |
|---|----|
| 1. Inledning | 1 |
| 1.1 Bakgrund | 1 |
| 1.2 Problemformulering | 1 |
| 1.3 Syfte | 2 |
| 1.4 Frågeställning | 2 |
| 1.5 Avgränsningar | 2 |
| 2. Tidigare forskning | 3 |
| 2.1 Återfallsförbrytare – Vilka var de? | 3 |
| 2.2 Personlighet och återfall i brott | 4 |
| 2.3 Det sociala bandets funktion | 6 |
| 3. Teori | 7 |
| 3.1 Becker och avvikandets sociologi | 7 |
| 3.2 Erich Goode och avvikande beteende | 8 |
| 3.3 Teoridiskussion | 9 |
| 4. Metod | 10 |
| 4.1 Metoddiskussion | 10 |
| 4.2 Urval | 10 |
| 4.3 Insamling av empiri | 11 |
| 4.4 Etiska aspekter | 11 |
| 4.5 Analysmetod | 12 |
| 5. Resultat | 12 |
| 5.1 Intervjupersonernas bakgrund | 13 |
| 5.2 Kriminell karriär | 15 |
| 5.3 Avhopp | 17 |
| 6. Analys | 19 |
| 6.1 Intervjupersonernas bakgrund | 19 |
| 6.2 Kriminell karriär | 21 |
| 6.3 Avhopp | 23 |
| 7. Avslutande diskussion | 24 |
| 8. Källförteckning | 25 |

Bilagor

Bilaga 1 – Intervjuguide

Bilaga 2 – Intervjuer

1. Inledning

1.1 Bakgrund

Att kategorisera saker är inte en främmande aktivitet, detta görs dagligen både medvetet via exempelvis statistik och undermedvetet för att förenkla våra interna processer i att lägga attribut på främmande människor vi möter. Ett sätt är att kategorisera människor, exempelvis som *vi och dem*, två kategorier dvs. som dikotoma variabler.¹ På detta vis kan individer effektivt identifiera sig med vissa grupper och skaffa sig en tillhörighet. Ett annat utbrett sätt att göra dessa kategoriseringar i ett samhälle är att se människor som "normala och onormala", de normala går oss relativt obemärkt förbi och de onormala noteras. Avvikare är en grupp som ingår i det onormala. Avvikare är människor som bryter mot en samförstådd regel, formell och/eller informell.² Således kan kriminella ses som definitionen på en avvikare då dessa tenderar att bryta båda sorters regler. Nonchalansen mot dessa samförstådda regler går dock inte obemärkt förbi, en avvikarkarriär är alltid förenat med risker och straff om denne blir upptäckt i sitt nonkonforma beteende. Noterbara straff till informella regler kan vara konsekvenser som går ut över arbetet, relationer till familjemedlemmar, andra människor runt omkring eller individens sociala position. De formella straffen regleras av lagen och tar sig form av ekonomiska straff eller frihetsberövande straff. Vad gäller straffen för de kriminella går de informella och formella straffen hand i hand. Blir en individ straffad i domstol kan samhället uppmärksamma detta och när väl det formella straffet avslutas påbörjas det informella straffet genom diskriminering från arbetsgivare, utfrysning ur sociala grupper denne brukade tillhöra och eventuellt även uppsagd kontakt från familjen.³

1.2 Problemformulering

Med dessa risker för upptäckt med straff som påföljd kan man fråga sig varför. Vad driver vissa individer till att börja ta dessa risker och vad driver de till att sluta ta dessa risker? Enligt ett tidigare synsätt, det sunda förnuftets synsätt förklarar man kriminalitet som någonting inom avvikaren, avvikaren kan inte kontrollera sig och har en drift att genomföra avvikande handlingar. Detta har dock senare förkastats och att det finns en process bakom att bli en avvikare har kommit att bli det gällande synsättet.⁴ I och med att synsättet har skiftats

¹ Allan Bryman, *Samhällsvetenskapliga metoder*, Stockholm: Liber AB, 2011, s.321.

² Howard S Becker, *Outsiders- a study of sociology of deviance*, New York: The free press of Glencoe, 1991, s.20.

³ Ibid, s. 66.

⁴ Howard S Becker, *Utanhör: avvikandets sociologi*, Lund: Arkiv förlag/A-Z förlag, 2006, s. 26.

skapas potential att se kriminalitet som något dynamiskt snarare än statiskt vilket kan möjliggöra förändring. Istället för att på samhälls nivå avsäga sig ansvaret och lägga valet på individen öppnar det nya synsättet för diskussion kring faktorerna runt skapandet av det kriminella beteendet. Detta kan i sin tur skapa bättre förutsättningar för individer som valt att avsluta sin kriminella karriär om samhället går från en dömande syn till en mer förstående syn. Därför undersöks detta i syfte att skapa förståelse för hur individers liv kan bli på detta sätt. Hur blev personen kriminell? Hur fortsatte denna sin kriminella karriär? Och hur tog personen sig ur det kriminella livet?

1.3 Syfte

Syftet med studien är att undersöka hur en kriminell livsstil inleds, upprätthålls och avslutas utifrån informanternas egna perspektiv.

1.4 Frågeställning

Hur inleds, upprätthålls och avslutas en kriminell karriär?

1.5 Avgränsningar

Studien avser att avgränsa sig till ex-kriminella i Sverige som har genomgått studiens samtliga tre faser och kan hantera det svenska språket på en tillräcklig nivå. Dessa informanter ska vara tillgängliga och villiga för intervjuer som rör känsliga ämnen i deras liv. Antalet intervjuer begränsas till fyra stycken då det blir en mängd information som blir hanterbar. Informanterna för fysiska intervjuer bör vara tillgängliga i Stockholmsområdet och i en area runtom. De som går med på mailbaserade intervjuer har inga begränsningar mer än att de ska bo i Sverige.

2. Tidigare forskning

Artiklarna till denna uppsats är valda för att passa in med de tre olika stadierna som uppsatsen ämnar till att undersöka, inledandet, upprätthållandet och avslutandet av en kriminell karriär. De två första artiklarna belyser dessa tre stadier genom att ta upp bakgrund förknippat med frekvensen i återfall i brottslighet och personlighetsdrag förknippade med återfall i brottslighet vilket passar denna uppsats syfte. Artiklarna tar även upp brottspreventiva faktorer och åtgärder vilket passar syftets tre stadier. I den sista artikeln tas det upp vad som kan tänkas skapa avvikande beteende, det sociala bandets påverkan på individen i de olika stadierna vilket är relevant för uppsatsen syfte.

2.1 Återfallsförbrytare – Vilka var de? ⁵

I rapporten *Återfallsförbrytare – vilka var de?* (2005) från Kriminalvården har en studie gjorts på 100 återfallsförbrytare där informanternas bakgrund undersökts. Baserat på sociala nätverk, bakgrund och personlighet så undersöker studien 3 år efter frigivning ifall de har återfallit i brott. Studien visar på att en tidig debut i kriminalitet är en riskfaktor för en persistent kriminell karriär. De informanter med den högsta återfallsfrekvensen visade sig ha debuterade tidigare än de andra återfallsgrupperna i en kriminalitet som de åkt fast för. Den grupp som visade sig vara helt brottsfri under uppföljningen utmärktes av att under uppväxten ha trivts bättre hemma, haft en senare missbrukardebüt och ha färre kriminella och/eller missbrukande vänner. Nästan hälften av informanterna hade velat ha mer hjälp och engagemang från sina föräldrar när det började gå snett. För att förhindra en fortsatt brottskarriär med åtföljande identifiering med kriminella grupper och värderingar krävs ett tidigt ingripande. Brottsligheten får inte passera obemärkt utan måste uppmärksammas och åtgärdas. Även en tidig debut i missbruk är en riskfaktor för att hamna i kriminell verksamhet, själva missbruksmiljön har även visat sig påverka individens socialisationsprocess och normbildning. Kriminalitet och missbruk har även det visat sig vara starkt korrelerade, det har påvisats i flera studier att ett missbruk måste avslutas för att man ska kunna upphöra med en kriminell karriär. Förhållanden under uppväxten påverkar senare utveckling och anpassning. Missbruk, kriminalitet, slitningar inom familjen ökar risken för att inte klara sig bra i framtiden. Det framkommer även att vissa vänskapsband, i vissa fall även familjeband, är nödvändiga att klippa av för att inte återfalla i kriminalitet. Nätverket runt individen är viktigt för att inte återfalla i brott. Bland de informanter som återfallit i brott (hälften av alla

⁵ Kriminalvården, *Återfallsförbrytare – vilka va de?*, Rapport 16, Norrköping, Kriminalvårdsstyrelsen, 2005, s. 1-70.

samboende) fanns en partner som missbrukade medan de som inte återfallit inte hade en partner som använde droger. De som inte återfallit i brott hade även mindre belastade vänner avseende kriminalitet och missbruk, de hade även flera vänner som kunde stödja dem i situationer. De som återfallit var av åsikten att det var häftigare att umgås med kriminella och missbrukare än de som inte återfallit, de som återfallit kände sig också mer hemma i de miljöerna. Var fjärde informant uppgav att de inte hade någon under sin uppväxt att vända sig till i fullt förtroende. Över hälften av männen la större vikt vid att ha nära och goda relationer till andra människor än tidigare. Vidare tar studien upp att de ofta är i skolan som beteendestörningar framträder hos individen såsom underprestationer, skolkande, ett stökigt uppförande eller bråk med lärare och/eller elever. De flesta männen uppgav att de överhuvudtaget trivdes dåligt i skolan och att de skolkade mycket. Inom arbetslivet utmärker sig ofta kriminella personer genom att ha svårigheter att behålla arbete, de tröttnar och lämnar utan förvarning, de kan även ha svårigheter med att lyda och underordna sig överordnade.

Det som studien visat på är några faktorer som är av betydelse för att en individ ska kunna ta sig ur en kriminell karriär. - Individen måste ha en bostad - det måste finnas någon form av stöttande socialt nätverk kring personen - Missbruk bör inte föreligga - det får anses nödvändigt att en uppluckrad kriminell identitet hos individen föreligger liksom även förändrade värderingar. Riskfaktorerna anses vara - tidig debut i missbruk - ingen egen bostad -kriminell identitet -känna sig hemma bland kriminella och missbrukande, känna sig lik dessa - tidig debut i kriminalitet -missbrukande partner. Skyddande faktorer anses vara - bra relation till modern -vänner som inte är missbrukande -vänner som inte är kriminella -vänner som kan stötta vid svårigheter - mognadsprocess - förändrade värderingar -trivsel i hemmet under uppväxten - föräldraengagemang under skolgången.

De informanter som kunde hoppa av den kriminella karriären lyckades utveckla relationer till icke belastade personer och vara omgivna av socialt stöd i det vardagliga samhällslivet, de lyckades hantera problem med missbruk och/eller en svår uppväxt genom att knyta an till någon/några i sin omgivning. Det handlade alltså om en samverkande faktorer för att möjliggöra upphörandeprocessen.

2.2 Personlighet och återfall i brott⁶

Studien omfattar 100 deltagare med minst tre tidigare domar som lett till fängelsestraff och sammanlagt avtjänat minst ett års tid i fängelse. Tre år senare gjordes uppföljningen. I en

⁶ Birgitta Rydén-Lodi , William J. Burk , Håkan Stattin & Britt af Klinteberg, *Personality and Reconviction in Crime: A Three-year Follow-up Study of Male Criminal Recidivists*, International Journal of Forensic Mental Health, Vol. 7:1, 2008, s. 83-94.

tidigare studie av Yockelson och Samoneov (1976) menade de att kriminella inte vet hur man beter sig gentemot trovärdiga människor eftersom de aldrig lärt sig de mest grundläggande reglerna gällande socialt uppförande. Ohämmat, utåtagerande och impulsivt beteende är nära förknippat med antisocial personlighetsstörning och detta är även en av kärnaspekterna av *psychotism* (mäter grymhet, egocentrism och empati) som i sin tur är tätt förankrat med frekventa återfall. Studien ämnar till att utforska personlighetsdrag associerade med upphörande av kriminellt beteende motsatt till återfall som lett till fängelse hos allvarligt kriminella män under en uppföljningsperiod. Frågeformulären bestod av 135 objekt designade för att mäta 15 skalor. Resultaten indikerade på att gruppen bestående av männen med ett kriminellt återfallsbeteende var en svagt homogen grupp gällande personlighetsdrag. Resultat skiljde sig markant från kontrollgruppen med icke-kriminella män. Återfallsförbrytarna tenderade till att vara impulsiva och icke-planerande, de uppvisade hög somatisk ångest och var bristfälligt socialiserade. Enbart 10% av informanterna hade efter 3-års uppföljningen lyckats avsluta sin kriminella karriär. De män som var fria från fällande domar skiljde sig inte signifikant från jämförelsegruppen i avseende utåtagerande beteende såsom verbal aggression och irritabilitet. De skiljde sig inte heller från gruppen icke-kriminella gällande *psychotism*, det vill säga bristande empati, egocentrism eller grymhet. Denna grupp visade även högre på socialisering och kompetens än gruppen med höga återfall vilket indikerar på mindre nonkonformism. Personlighetsdraget som signifikant skiljde sig åt mellan kontrollgruppen och återfallsgruppen var socialisering. Socialiseringsskalan reflekterar aspekter såsom negativt barndomsklimat, anpassningsproblem i barndom och nuvarande känslor av förbittring och offermentalitet. Kontrollgruppen hade en relativt lägre egen uppskattning på missanpassning. Detta indikerar på att gruppen har ett bättre socialt fundament och njöt av mer tillfredställande relationer med familj och vänner än informanterna i de andra grupperna. De uppvisade även på lägre spänningssökande tendenser, exempelvis att de inte känner sig uttråkade i repetitiva situationer och de uppvisade på mindre fientlighet som indikerade på högre grad av ångerfullhet. Trots förväntningar och tidigare resultat uppvisade inte återfallsgruppen några större skillnader i avseende till impulsivitet utan de skiljde sig på den impulsiva aspekten, det spänningssökande draget. Informanterna i gruppen som erhöll ytterligare fängelsestraff skiljde sig markant från de icke-kriminella i nästan alla personlighetsskalor. De var signifikant mer impulsiva i att agera i stunden, de var även mer spänningssökande. De uppvisade på högre tendenser att undvika det monotona och var därför i större behov av förändring. De var även mer egocentriska, icke konforma och hade avsaknad av empati. De var mer benägna att hamna i argumentationer, hade lägre tålamod och hade

lägre tillit till andra människors motiv som hög verbal aggression, irritabilitet och misstänksamhet indikerar på. De hamnade relativt längre ner på skalan gällande psykisk ångest, såsom att oroa sig för framtida situationer. Den tidigare studien menar på att relativt lägre icke konforma, aggressiva och spänningssökande drag är av vikt för att framgångsrikt avsluta en kriminell karriär. Upplevelsen av mer tillfredställande interaktion med ens omgivning, den sociala kontexten visade sig även vara viktig. Studien tar slutligen upp brottspreventiva åtgärder vilka är att i tidig ålder förse individen med tillgång till en aktiv och högt strukturerad fritid i syfte att hålla dem borta från kriminalitet. Att se till att individen sysselsätter sig med legala nöjen och aktiviteter.

2.3 Det sociala bandets funktion⁷

Författaren tar sig an att koppla samman Hirschis två huvudsakliga idéer om varför avvikande beteende skapas. Hirschis tidiga tankar om det sociala bandets roll som senare övergavs sammansvärjs via Parsons AGIL modell med Hirschis och Gottfredsons senare tankar om självkontrollens roll. För att sammanfatta de tre olika modellerna och teorierna. Talcott Parsons AGIL modell var utvecklad för att kunna analysera hur bra eller dåligt en person eller grupp genomför sina grundläggande sociala funktioner, för denna artikel, hur välanpassade individer är. Något som påverkas av social kontroll. Vidare använder artikeln sig av *cybernetics* principen som kortfattat sammanfattas som ”saker högt i information kontrollerar saker högt i energi” och exemplifieras av en termostat som har informationen om värmen, och kontrollerar värmen i rummet som är högt i energi.⁸ I det sociala bandet representeras detta av *belief* (högt i information) och *attachment, commitment, involvement* (högst i energi). De aktiviteter som tros påverka det upplevda sociala bandet är de som klassas högt i information. *Belief* är något som skapas via det som är högt i information exempelvis kulturen i ett samhälle. Detta innebär att hypotesen härleddes till att tro och tillgivenhet är starkare faktorer än dedikation och involvering. Samma resonemang applicerades på Hirschis senare övertygelse gällande självkontroll. En högre grad av tro och tillgivenhet skapar en förutsättning där självkontrollen är relativt starkare än för dedikation och involvering. En högre grad av socialt band ger således även en ökad nivå av självkontroll, vilket sänker frekvensen av avvikare. Författaren exemplifierar och förtydligar hypoteserna genom följande resonemang: I patriarkala samhällen växer tjejer upp under striktare uppsyn än pojkar, detta antyder att killar får en lägre grad av socialt band då, då deras uppväxt är rikt på energi men fattigt på

⁷ James J. Chris, “The functions of the social bond”, *The Sociological Quarterly*, vol 48, 2007, s. 689–712.

information. De svagare sociala banden innebär att pojkar har lägre självkontroll och att killar i högre grad blir avvikare. Pointerbart är att de fyra olika aktiviteterna som nämns har alla positiva effekter på både det sociala bandet och självkontrollen, artikeln rangordnar här dock vilka som har den mest positiva effekten gentemot de andra.

3. Teori

3.1 Becker och avvikandets sociologi

Sociala grupper lever efter sociala regler, dessa regler är specifika för gruppen och bestämmer vilka handlingar som accepteras och vilka som inte accepteras. När någon bryter mot dessa regler blir personen betraktad som utanförstående från resten av gruppen. Regelbrytaren acceptera inte alltid att ses som utanförstående vilket resulterar i att personen inte ser domarna som kompetenta eller legitima och accepterar inte den regeln som denne blir dömd

för. Reglerna finns i olika slag, de kan vara formellt antagna som exempelvis lag eller informella överenskommelser dvs. hur man antas bete sig utanför lagen i den givna gruppen. Dessa upprätthålls via olika sorters informella sanktioner. Motiven till avvikelser anses enligt det sunda förnuftets premiss som något inneboende som gör att avvikaren anser det som nödvändigt och ofrånkomligt. Det relativistiska synsättet på avvikelse är handlingen att inte följa gruppregler. När en gruppregel är konkret blir det således tydligt att se vem som klassas som avvikare dvs. bryter mot denna regel.⁹ En nackdel med detta synsätt är att detta inte tar hänsyn till processen och splittringen som kan uppstå vid skapandet av dessa regler. Avvikelse blir därför bäst definierat som ett brott mot en samförstådd regel. Med denna utgångspunkt är det således både lätt att identifiera en avvikare samt öppnar upp för att se på faktorerna som förklarar brottet. Avvikelser är något som skapas av samhället, grupper skapar avvikelse via bestämmandet av regler och indirekt också då vad ett avvikande beteende är. Här ses avvikelse alltså inte som en egenskap hos personen som i det sunda förnuftets synsätt, avvikelse är här en etikett som placeras på regelbrytaren av andra människor i gruppen. Andra människors reaktioner på en handling är således vad som definierar avvikare och avvikelser, vilket gör avvikare till någonting skapat och inte någonting inneboende in personen.¹⁰ Avvikelse är en process som innefattar andra människors reaktioner på ett beteende och inte beteendet i sig då en handling kan vara accepterad i vissa grupper och inte accepterad i

⁹ Becker, 1991, s. 17-20.

¹⁰ Ibid, s. 22-23.

andra.¹¹ Vilka som sätter reglerna och påtvingar sina sociala regler på andra är således de som bestämmer vem som är avvikare, detta är en fråga om makt. Denna makt kan kortfattat sägas att den sociala ställningen inom gruppen bestämmer vem som sätter agendan och bestämmer gruppens sociala regler.¹²

3.2 Erich Goode och avvikande beteende

Avvikande kan definierats som något som bryter mot en norm som troligtvis kommer försätta en individ i problem. Mer formellt är definitionen *en kategori av beteenden som sannolikt kommer ha senare negativa sanktioner när de upptäcks*. I detta sammanhang är kriminellt beteende en form av avvikande beteende, kriminalitet bryter en typ av norm, en lag, något som genererar formella sanktioner som i sin tur utgör en typ av straff som går ut över normbrytaren.¹³ Teorin tar upp hur avvikandekategorier skapas, hur individers beteende döms och klassificeras, hur andra reagerar på dem som avvikande. Hur de avvikande klarar av och hanterar de sociala reaktionerna, hur de upplever vad de själva gör. Att ha ett kriminellt beteende kan både generas formella och informella sanktioner. Det kan handla om att brottslig aktivitet kan generera skvaller, åtlöje, de får ta kritik och tvingas förklara och rättfärdiga sitt beteende och göra anpassningar i sitt beteende etc.¹⁴ Ständigt ställs frågan "Varför gör dem detta?" om individer som väljer att befinna sig bakom moralens lagliga gränser. De flesta människorna sysselsätter sig inte med att vara kriminella så vilken "typ" av människa skulle göra en sådan sak? Vad är det som influerar människor att agera bakom samhällets normativa gränser medan de flesta inte gör det? Inläringsteorin utgår från att kriminellt beteende och således även avvikande beteende är inlärt. Teorin utgår ifrån att kriminellt beteende vidarebefordras från en person till en annan i en genuin inlärningsprocess likt att lära sig att borsta tänderna eller lära sig att tala ett språk. Kriminella färdigheter, värderingar, åsikter, traditioner, motiv och kunskap förs vidare som ett resultat av interpersonella medel. Detta är en process som måste ske i interaktion med en nära person, ansikte mot ansikte. Det finns två faktorer som kan intensifiera inlärningsprocessen, dessa är prioritet och intensitet. Ju tidigare en individ utsätts för kriminella attityder och värderingar ju större är sannolikheten att individen faktiskt begår ett brott. Ju närmare vännen, släktingen eller umgängeskretsen som stödjer brottslighet är individen, desto mer benägen kommer individen vara att bryta mot lagen. Dock är det en stor del självständigt arbete i skapande av olika former av avvikande.

¹¹ Ibid, s. 26.

¹² Ibid, s. 135.

¹³ Erich Goode, *Deviant Behavior*, 4. uppl, London: Englewood Cliffs, NJ, 1994, s. 50.

¹⁴ Ibid, s. 54.

Kriminella aktioner skapas även på nytt genom individer i liknande situationer. De idéer individen får har nästan alltid en kulturell eller inlärd grund som individen utgår ifrån men detta betyder dock inte att allt kriminellt beteende individen lär sig genom inlärningsprocessen är inlärt i detalj. Individen kan både självständigt och med hjälp av gruppen "sätta ihop pusselbitarna". Inläring är nödvändigtvis inte orsaken till allt avvikande beteende, dock är det involverat i processen att bli en avvikare. I processen att träda in i avvikarroller så lär sig individen om den rollen, hur denne ska bete sig och vad som förväntas av denne.¹⁵ Inom kontrollteorin ställer man sig istället frågan "Varför gör dem det inte?". Kontrollteorin tar upp varför de flesta människor inte engagerar sig i brottsligt beteende, i kriminalitet och varför de inte engagerar sig i avvikande beteende. Varför ljuger och stjälar inte de flesta människor om det ger de det de vill ha? Det som orsakar avvikande beteende enligt denna teori är frånvaron av social kontroll som skapar konformitet och sedvanligt beteende. På grund av de sociala band som är kopplade till konventionella, vardagliga institutioner deltar inte de flesta individerna i kriminalitet. Ju mer fästa individer är vid det konventionella samhället, ju lägre är sannolikheten att de kommer engagera sig i avvikande beteende som bryter mot värden och normer. Är dessa band däremot trasiga kommer individen släppa från samhället regler och således bli fria att bli avvikare. Inom kontrollteorin finns fyra komponenter, tillgivenhet, förpliktigande, involvering och tro. Ju mer tillgivna vi är till konventionella andra, såsom föräldrar, lärare eller arbetsgivare desto mer tillgivna är vi till konventionella institutioner såsom familj, skola eller arbete. Ju mer involverade vi är i konventionella aktiviteter såsom familjära, utbildande, yrkesmässiga och ju djupare vi tror på normerna av konventionella institutioner såsom familj, skola, yrken desto mindre är sannolikheten att vi bryter mot samhällets normer och engagerar oss i avvikande beteende.¹⁶

3.3 Teoridiskussion

Då denna uppsats handlar om kriminalitet som en del i avvikande beteende blir avvikarteorin en grundpelare för uppsatsen. Avvikarteorin innehåller flera teorier och begrepp som är relevanta för att besvara uppsatsen syfte och frågeställningar. Avvikarteorin berör på många sätt komplexiteten i processen att bli en avvikare från början till slut. Avvikarteorin fångar upp de olika delarna; inledandet, upprätthållandet och avslutet och gör det således möjligt att genomföra en informerad analys för processen att inleda, upprätthålla och avsluta en kriminell karriär. Vald teori tar upp avvikarteorin både på individ- och samhällsnivå vilket passar bättre än att enbart fokusera sig på det ena eller det andra som andra teorier kan göra. Det finns med

¹⁵ Ibid, s. 84-85.

¹⁶ Ibid, s. 87.

i åtanke att Beckers avvikarteori har några år på nacken. Dock bedömdes det inte som ett problem för denna specifika undersökning då teorin tar upp det grundläggande som studien avser att undersöka.

4. Metod

4.1 Metoddiskussion

Att använda sig av kvalitativa intervjuerna var det bästa alternativet för att komma åt informanternas subjektiva livshistorier. Dock är dessa historier retrospektiva vilket kan innebära att historierna skiljer sig från verkligheten, att informanternas minnen förvrängts. Man får även ha med i åtanke att informanterna ligger olika i processen att bearbeta sig själva med missbruk och kriminalitet vilket även det kan bidra till att svaren kan skilja sig. En informant som under en längre tid bearbetat sin uppväxt kan ha identifierat dysfunktionella delar av sin barndom medan en annan inte kommit dit än. Detta påverkar informanternas svar och kan då skapa ett annat utgångsläge för analysen av exempelvis hur de kom in i missbruk/kriminalitet. Några av informanterna har vid flera tillfällen föreläst om sin historia vilket även det kan ha förvrängt den på så vis att den numera inte ses som så personlig utan mer en berättelse för att informera andra. Informanternas minne och medveten och omedveten mörkläggning kan således ha en inverkan på svaren.¹⁷ Detta bör man även ha med i åtanke då det kan vara så att informanterna under intervjun inte utgått från sina faktiska minnen utan istället från sitt minne ifrån sina föreläsningar. Denna studie består endast av fyra intervjupersoner vilket inte ger ett resultat representativt för populationen.¹⁸

4.2 Urval

Denna uppsats grundar sig på fyra intervjuer med informanter med erfarenhet av en kriminell karriär och ett avslut på denna. Då informanter med en kriminell historia eftersöktes var urvalet målstyrt där enheter till relevanta forskningsfrågor som formulerats för studien låg i fokus. För att komma i kontakt med potentiella informanter kontaktades KRIS (Kriminellas rätt i samhället) i hela Sverige och organisationerna Exit och Passus, placerade på Fryshuset i Stockholm, per e-mail som mellanhand för att kunna möjliggöra tillfällen för studiens

¹⁷ Steinar Kvale & Svend Brinkmann, *Den kvalitativa Forskningsintervjun*, 2. Uppl.,

Lund: Studentlitteratur, 2009, s.268.

¹⁸ Ibid, s.129.

utförande med personer relevanta för studiens syfte.¹⁹ Från början var tanken att möta upp de informanter som tackat ja, dock fanns inget större intresse hos majoriteten att ställa upp vilket är förståeligt då detta för vissa kan anses vara ett känsligt ämne. Fokus riktades då utåt i landet i syfte att få intervjuerna besvarade i text eller per telefon, detta fanns det än mindre intresse för. Tills sist ställde fyra informanter från KRIS beläget på olika orter upp och intervjuerna kunde genomföras muntligt så som tanken var från början. Urvalet bestod alltså till sist av fyra stycken män i ålder 30-41 år, alla med en kriminell bakgrund med fängelsevistelse.

4.3 Insamling av empiri

I studien har en kvalitativ metod i form av intervjuer använts då intresset har legat i att subjektivt söka inblick och förståelse och inte att göra svepande statistiska generaliseringar.²⁰ Intervjuguiden var semistrukturerad med öppna frågor så syftet var att ur ett emotionalistiskt perspektiv få fram informanternas egna upplevelser och erfarenheter.²¹ Intervjuguiden var utformad tematiskt i fyra huvudkategorier (Livet innan, den kriminella karriären, avhopp från den kriminella karriären) och ytterligare en kategori, *kriminell attityd*, för att möjliggöra svar på studiens frågeställning.²² Inom samtliga teman ingick ett antal öppna frågor för att respondenterna trots temat inte skall känna sig begränsad i sin berättelse/återgivning utan mer känna sig fria att berätta sin egna historia. När intervjuerna genomfördes spelades dessa in och transkriberades sedan för transparens och även för intresset för, inte bara vad intervjuobjektet säger utan även hur det sägs.²³

4.4 Etiska aspekter

Innan varje intervju påbörjades informerades informanterna om de fyra etiska principerna, informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet.²⁴ De informerades om studiens syfte, att de själva har rätt att bestämma över sin medverkan och att de när som helst kan avbryta detta. Vidare informerades dem om att alla uppgifter behandlas med största möjliga konfidentialitet och att intervjuerna endast kommer att användas till ändamålet, uppsatsen. Informanterna tillfrågades om det var okej att använda deras riktiga namn i studien vilket samtliga svarade ja på. Det är viktigt att försöka bedöma konsekvenser av denna studie, speciellt konsekvenserna av deltagarnas medverkan. Då denna studie handlar

¹⁹ Bryman, s. 434.

²⁰ Ibid, s. 341.

²¹ Ibid, s. 414-415.

²² Ibid, s. 419.

²³ Ibid, s. 428.

²⁴ Kvale & Brinkmann, s. 131-132.

om ett, för vissa, känsligt ämne och eftersom informanterna varit öppna och delat med sig av detaljerade uppgifter om sin tidigare kriminalitet beslutades det till slut för att enbart förnamnen kommer att användas. Detta för att inte kunna göra direkta kopplingar till specifika personer. Namn på geografiska platser har även tagits bort i samma syfte. Tanken med studien är att göra gott och risken för att informanterna på något sätt ska ta skada nu, eller i framtiden bör minimeras så långt som möjligt.²⁵

4.5 Analysmetod

Efter att intervjuerna transkriberades påbörjades bearbetning av materialet. Intervjuerna lästes om flera gånger för att försöka tolka ut vart kärnan i det som informanterna sagt fanns för att sedan kunna sammanfatta detta. Sammanfattningarna delades upp i olika underteman för varje enskild informant för att organisera datan och få en bättre överblick. Efter detta skapades tre centrala teman med utgångspunkt i uppsatsens forskningsfråga; bakgrund, kriminell karriär och avhopp från den kriminella karriären, för att sedan tolka och placera in vad varje enskild informant sagt under respektive passande tema. Därefter söktes likheter och skillnader emellan informanternas berättelser i syfte att finna mönster och skapa en så tydlig och sammanhängande text som möjligt. Tanken bakom bearbetningen var att på ett tydligt vis kunna följa informanternas berättelse från bakgrund till slut med den kriminella karriären i mitten av detta. Bearbetningen av materialet utgick ifrån en tematisk analys där materialet först strukturerades under flera underkategorier för att sedan strukturerades under tre centrala teman och resultatet sammanfattades utifrån dessa.²⁶ Citaten är valda i syfte att visa på den avvikande kärnan i informanternas berättelser, att uppmärksamma det kriminella/avvikande tankesätt som skiljer sig från det *normala* tankesättet.²⁷ Därefter applicerades den valda teorin.

5. Resultat

Presentation av resultatet är indelat i tre delar och följer samma struktur som intervjuguiden, intervjupersonernas bakgrund, deras kriminella karriär och avhoppet från den kriminella karriären. Presentationen sker alltså baserat på frågornas ordning, inte informanternas.

²⁵ Ibid, s. 89-90.

²⁶ Ibid, s. 528-529.

²⁷ Ibid, s. 299-301.

5.1 Intervjupersonernas bakgrund

Jacob beskriver sin pappa som missbrukare och som "lite buse". Med tiden utvecklades pappans kriminalitet, han blev yrkeskriminell och hans missbruk blev även tyngre. Senare fick pappan ett långt fängelsestraff på Kumla och utvisades senare till ett land i Sydamerika på livstid. Jacob berättar att han drogs till starka manliga förebilder, hans pappa var en av dem. Även de äldre "coola" killarna i området såg han upp till. Jacobs mamma hade det svårt att anpassa sig till det svenska samhället med dess normer. Hon skilde sig från pappan pga. bråk och att pappan träffat en ny kvinna. Jacob berättar att hans mamma tog mycket skada av detta och orkade därför inte ta ansvar hemma, sätta upp regler och liknande. Hemma hos Jacob var det mycket bråk och våld var något normaliserat. Jacob berättar att han var rädd för sin pappa. Han blev retad av andra barn för att han pratade konstigt och hade ärvda kläder. När Jacob kom hem gråtandes för att andra barn varit dumma mot honom sa pappan åt honom att killar inte ska gråta och att han ska försvara sig. Pappan la också ansvaret på Jacob att genom våld stå upp för sin syster genom att slå ett gäng killar.

"[...]och då sa min pappa, ah nu ska vi försvara din syster och sånt. Och slår inte du dom nu så kommer jag att slå dig och jag var mer rädd för min pappa, jag menar jag var inte så gammal då heller så att eh, men han gick efter mig och han sa till mig nu ska du slå han liksom så och jag gick ju liksom, jag tog vad jag hittade, jag kommer inte ihåg vad det var , nån trögrej eller nån järngrej och så tog jag den och så gick jag fram till han som jag visste som var ledaren för jag visste att plockade jag han så kommer de andra ge sig liksom och då slog jag den här i huvudet på han och han var lite äldre än mig och så och då sprutade det blod och så ." - Jacob

Johan är den enda som beskriver sin uppväxt som normal och trygg, han växte upp med sina föräldrar på en bondgård. Christian berättar att han aldrig kunde knyta några band till sin pappa, pappan satt inne i totalt 20 år. Båda föräldrarna var också missbrukare. Christian bodde på olika fosterhem som barn och hans mamma gick bort 1999. Christian beskriver det som att det var hans pappa som gjorde honom olaglig. Han berättar även att han i början av sin kriminalitet hade drivkraften att få vara en del av något. Elias beskriver sin bakgrund som fin med en stor släkt och familj. Han är uppvuxen med sju syskon och hans mamma och pappa arbetade mycket, även slakten var framgångsrik. Han berättar att hans familj inte såg hur han egentligen var, hemma var han snäll men ute var han aggressiv. Han beskriver det som att han hade mycket hat inombords som familjen inte såg. Socialen var inkopplad men de kunde inte placera honom på fosterhem.

"[...] jag gillade att skada människor, det var min grej. Jag gillade det, och jag fick ut en njutning av det." - Elias

Jacob berättar att han var bråkig och stökig i skolan, han upplevde skolan som jobbig och såg till att bli utslängd från lektionerna vilket blev ett mönster han använde sig av. Han fick gå specialundervisning, i en så kallad obsklass. Elias beskriver även han att han upplevde skolan som jobbig och att han hade det svårt i skolan. Elias berättar att han har ADHD och blev klassens clown vilket gjorde att han fick uppmärksamhet i skolan. Christian beskriver sin skolgång som att han gick dit när han orkade, skolan var inte hans grej och han hoppade av andra året i gymnasiet. Även Johan upplevde skolan som jobbig. Han beskriver sig som *dampig* (kan förklaras som hyperaktivt beteende) och sprallig, han säger även att han säkert var jobbig. Dessa delar var något som följde med under hela skoltiden och även när han senare gjorde lumpen.

"[...]är jag inte bra på någonting så kan jag vara bra på att vara dålig." - Jacob

"Men i skolan var ju alltid såhär dampig, ADHD-barn, såhär..hade problem med att sitta still..var ganska jobbig säkert" - Johan

Gemensamt för Jacob, Johan och Elias är att de tar upp sin ADHD-diagnos. De beskriver sig bland annat i ord som *dampig*, jobbig och problembarn. Jacob och Elias berättar att de var i behov av uppmärksamhet och Jacob fortsätter med att säga att han även var nyfiken vilket ofta försatte honom i problematiska situationer. Elias beskriver även sig själv som kicksökande vilket även det försatte honom i problematiska situationer, han beskriver det även som att han gillade att skada människor. Det var inte förrän Johan åkte in i fängelse som han började trivas med sig själv. Han upplever sig som vilsen innan kriminaliteten. Jacob beskriver inte heller sitt liv som någon han trivdes med, det var rädslor för sin pappa, andra barn retade honom, han var ledsen och fick inget stöd hemifrån. Elias beskriver att han mådde dåligt och att han hade mycket hat inombords. Fick han inte släppa ut ilskan genom fysiskt våld så började istället han själv må dåligt. Många av de som Jacob umgicks med hade själva problem. De var, liksom hans själv, problembarn. Han berättar att vissa av hans klasskamrater i obs-klassen senare skulle komma att ingå i hans kriminella nätverk. Jacob beskriver det som att problembarn dras till problembarn och tillsammans började de hitta på dåliga saker, de ville bli sedda och tillhöra något. Christian beskriver även sina vänner som dåliga, vidare säger han att det inte är några han skulle kunna vara vän med idag.

5.2 Kriminell karriär

Jacob berättar att hans kriminalitet började med småbrott och att det med tiden blev värre. Han började göra småaffärer med brass för att själv kunna röka gratis. Han berättar att de han umgicks med där han bodde höll ihop som ett gäng. Han började slåss mer för att kunna skapa sig ett namn. Vid 17 års ålder flyttade han med hjälp av socialen hemifrån och började då sälja narkotika för att kunna försörja sig. Första gången Elias gjorde ett brott var när han gick i sjätte klass. Det kom en ny kille till hans klass som trodde att han var något, berättar Elias. Elias ville då markera och knivhögg honom. Han berättar att han inte såg något fel i att göra så. Johan berättar att han började arbeta natt på ett bageri. Han kompisar jobbade dagtid vilket bidrog till att Johan istället började umgås med en annan typ av människor. En av dessa personer ville förvara saker i Johans förråd vilket Johan sa ja till. Detta resulterade i ett fyra år långt fängelsestraff. Efter detta åkte han in och ut ur fängelse i flera år. Christians kriminella beteende började tidigt i hans barndom medan den grövre kriminaliteten började när han var 14-15 år gammal. Han började då slåss och ville ha större summor pengar vilket drev honom att börja sälja narkotika och råna affärer. Han säger att det var enklare att bara ta något man ville ha och stoppa i fickan.

"[...] eftersom min pappa satt i fängelse i 20 år så..ah..så jag kunde inte knyta band med honom, ah, sitta fängelse, jag gör det mycket bättre, jag ville visa att jag var mkt bättre men det kostade mig 10 år i fängelse." – Christian

Johan fastnade under sin kriminella karriär för morfintabletter, han beskriver det som att det gjorde honom till en sämre kriminell. Det driftiga han hade i sig för att göra pengar försvann mer och mer i och med missbruket av morfintabletter, det blev istället en drift att få tablettorna. I och med missbruket beskriver han det som att han virrade bort sig själv och han började kliva över gränser. Christian beskriver sitt alkoholmissbruk under sin kriminella karriär som en bidragande orsak till att han började med allt annat. Även Elias och Jacob uttrycker att deras missbruk på olika sätt har bidragit till deras kriminalitet. Elias fick bort sin rädsla och kunde misshandla flera och Jacob beskrev att ju djupare han kom i missbruket desto mer eskalerade våldet. Under sin tid som kriminell började Johan arbeta på ett företag som det gick dåligt för, de kunde inte erbjuda honom arbete vilket bidrog till att hans inkomst blev lidande. Han fortsatte således med sitt kriminella liv. Under Jacobs kriminella karriär när han kom ut från sitt första fängelsestraff så hade hans dåvarande flickväns pappa ordnat ett arbete åt honom. Detta arbete skötte han under veckodagarna medan han under helgerna fortsatte med sitt kriminella liv och med sitt missbruk. Jacob försökte leva ett normalt liv men

det var svårt, han berättar att konflikter från fängelset "drogs ut på gatan" vilket även det försvarade för honom. Något som var viktigt under Jacobs kriminella tid var ryktet, att statuera exempel inför andra så att de fick veta att man inte kunde blåsa eller köra med Jacob. Ryktet var även viktigt för Elias. Elias beskriver även att kickar och adrenalin var viktigt för honom, kokain och att skada människor var två av kickarna. För Johan var det viktigt med status, att ha pengar, kunna göra saker och att ha schyssta grejer. Den kriminella gemenskapen var också viktigt, han ser den som något positivt.

"[...]jag hamnade mycket i bråk och sånt. Det kanske var några som inte betalat på gång på gång på gång, sen så träffade man liksom...så träffade man dom och läxade upp dom. Eller liksom skrämman dom på ett sätt så att dom typ...typ ta en häcksax och typ klipp...klippa ett finger på de , gå hem till honom och så." – Jacob

Jacob beskriver identiteten han fick under sin kriminalitet som mycket stark, han visste inte ens hur man levde ett normalt liv. Under sin kriminella karriär beskriver Jacob det som att gränserna hela tiden flyttades fram, han beskriver det som att "det överkliga blir verkligt" och det ledde till att han till slut dömdes för mord. Han gick vilse i sig själv och försökte hitta tillbaka. Under sin kriminella karriär levde han alltid för dagen, vilket, enligt Jacob många kriminella gör. Även Elias kriminella identitet var stark, han beskriver ett vi och dom tänk, där det var han och syrianerna mot staten och svenskarna. Detta på grund av att han under en så lång tid kände sig så orättvist behandlad av staten och svenskarna fick då bli symbol för det hatet han kände. Elias berättar att kniv var smidigare än pistol, han hade knivar gömda överallt i staden han bodde ifall något skulle hända, då var han beredd.

"[...]jag tyckte det var smidigare. Pistolen hörs, kniv man går bara emot nån stoppar in den två gånger sådär . Han hinner inte reagera tills han säger aj då är jag redan en bit bort." - Elias

Christian beskriver att han inte ifrågasatte sin livsstil, när man är kriminell så gjorde man vissa saker för att det var så man skulle göra. Christian berättar om en händelse när han åkte utomlands med en vän som han sedan höll på att bli mördad av, han låg i koma under en längre tid och fick så pass stora skador att han idag har problem med sitt tal. Han tyckte dock att de var normalt att leva som han gjorde. Christian upplever inte sin tid i fängelset som något positivt, under sin vistelse blev han tillsammans med en annan intagen med status och ett kriminellt nätverk. Christian blev på så vis vice president för ett större gäng, hans nätverk och kriminalitet utökades i och med vistelsen i fängelse. Även Elias beskriver fängelsetiden som något som bidrog till att han fick ett större kontaktnät över hela Sverige.

Verkställigheten var inget som hjälpte honom. Johan upplever det som att han blev kriminell i fängelset, att han inte var det innan. Johan, till skillnad från de andra, upplever vistelsen i fängelset om något åt det mer positiva hållet. Han upplevde det som ganska tryggt och han uppskattade alla rutiner.

"Jag kom in som en vanlig kille liksom och sen vart man väl..man fick den här kriminella värderingen, man träffade folk därinne och vart nyfiken på det där livet. Så när man kom ut så var man ...var det ju det jag ville göra. Jag var nyfiken på det livet." - Johan

Elias är den enda som uttrycker ett hat mot staten. Han kände sig, både innan han påbörjade sin kriminella karriär och under tiden, orättvist behandlad av staten. Han berättar att han upplever det som att samhället ser honom som en tredjehandsmänniska, att han är värd mindre än svenskar. Därav riktade han in sig på svenska personer som han skadade. Han har upplevt det som att svenskar får lindrigare straff, att han som invandrare får mindre hjälp, att polisen är mer på honom och att staten generellt är elak. Han berättade att det exempelvis ligger i hans kultur att vara högljudd, så en svensk till honom att vara tyst så blev det mycket ilska.

"[...]jag hade försörjningsstödmöte och jag fick avslag på pengar. Jag stöttade på en stackars oskyldig svensk kille på krogen." - Elias

Johan uttrycker inget direkt hat mot staten men berättar att han inte brydde sig om samhällets lagar, han såg sig inte som en del av samhället under sin kriminella karriär. Han gjorde vad han ville och ville inte ha med myndigheter att göra. Istället för att ta hjälp av socialen har han löst det själv som han beskriver det.

5.3 Avhopp

Jacob beskriver att orsaken till avslutande av sin kriminella karriär var att han kom till sin personliga utbrändhet. Han tänker att alla kriminella måste nå sin personliga botten och bli personligt utbrända för att sen kunna bryta med det kriminella och jobba upp sig. För att komma ur kriminaliteten fick han skapa sig en ny identitet, han blev tvungen att förstå orsakerna till hur hans liv blev på detta sätt. Att inse att han hade ett missbruk och arbeta med detta var även viktigt. Han berättar att han till slut såg att hans mamma och syster tagit skada av hans sätt att leva vilket även blev en drivkraft. Elias fick efter flera års kriminalitet och narkotikamissbruk en psykos då han tog en överdos vilket blev hans lägsta botten. Han berättar att han efter överdosen och följande psykos grät varje dag av rädsla. Han hade inte gråtit på många år. Han beskriver att hans drivkrafter för att hålla sig borta från kriminalitet

och missbruk är dels psykosen men även hans familj. Han berättar att han vill att hans föräldrar nu ska få en fin bild av honom under deras sista levnadsår. Christian berättar att han kände att han inte trivdes i den kriminella miljön i gängen, det blev inte som han ville och i de miljöerna blir man enbart utnyttjad. Mordförsöket han utsattes för var även en vändpunkt Under en vistelse i fängelse påbörjade han behandling mot sitt alkoholmissbruk vilket skapade förutsättningar för honom att avsluta sin kriminella karriär. Johans utväg blev att han fick kontakt med KRIS under sin verkställighet. Han berättar att man som kriminell aldrig riktigt vet när sista dagen kommer innan man åker in, förr eller senare händer det. Han beskriver det kriminella livet som väldigt stressande just på grund av detta. Som kriminell måste man alltid oroa sig när man ser en polisbil, som vanlig medborgare kan man vara ute på en promenad och veta säkert att polisen inte kommer att ta en. Johan berättar att han värdesätter tryggheten man har som icke kriminell och att han inte vill sitta inne mer. Han tar även upp att han är medveten om att människor runt om en, såsom hans familj ledsnar på en vilket han inte vill. Johan berättar att de svårigheter han upplever med att avsluta den kriminella karriären är lockelserna. Lockelsen i att vilja ha pengar och att leva ett slags bekymmersfritt liv där han kan göra som han vill. Det är det som varit svårt för honom gällande avslut. Jacob berättar att det var svårt att bryta med den kriminella livsstilen så länge han bodde i sin hemstad, hans gäng förväntade sig exempelvis att han skulle vara och agera på ett visst sätt. Han flyttade därför därifrån för att skapa en förändring. Även Elias har brutit med sitt förflutna, han har förstått att hans missbrukande vänner inte är vänner och det är viktigt att byta gäng, annars är det lätt att man trillar dit igen. Elias beskriver den kriminella världen som en mycket falsk värld. Christian beskriver även han att det är viktigt att skaffa sig en ny gemenskap för att inte falla tillbaka i gamla spår, en ny bra gemenskap. När Christian blev frigiven gick han med i en organisation som heter Passus. Tillsammans med dessa åt han, tränade på gym och gjorde andra saker. Detta skapade nya möjligheter för Christian. Han bytte ut en negativ gemenskap till en positiv gemenskap. Eftersom hans drivkraft i början av kriminaliteten var att få vara en del av något var det viktigt för honom att fångas upp av Passus. Han berättar att han fick stöd av sin syster med det vardagliga livet såsom boende och matlagning vilket var mycket viktigt för honom. Vid intervjutillfället avtjänar Johan sista delen av sitt straff med fotboja så hans liv är väldigt inrutat. Han ser detta som något positivt då han tränas in i vanliga rutiner. Det han värdesätter idag är att varje dag lägga sig hemma hos sig och vakna hemma. Även att finnas där för sina nära istället för att göra dem oroliga är viktigt. Under sin verkställighet kom Johan i kontakt med KRIS vilket har kommit att bli

hans nya gemenskap där han försöker bygga upp någonting nytt. Han tycker det är skönt att vara på KRIS eftersom han inte behöver låtsas eller ljuga, hans bakgrund är en tillgång.

Elias berättar att han idag inte har någon rädsla kvar, han håller nu på att bearbeta sina känslor och har efter uppbrottet med kriminaliteten och missbruket fått lära sig att känslor inte dödar. Han har lärt sig att han måste ta striden och ta en dag i taget. Elias beskriver kriminella som väldigt rädda och säger att de lever i en fantasivärld. Någon han förstår nu och värdesätter är att ha bra vänner omkring sig som kan fylla upp en med bra energi. KRIS blev också viktigt för Elias när han avslutade sin kriminella karriär, han berättar att han då fick något att falla tillbaka på, på KRIS kan han prata, de tar honom på allvar, vet vad han gjort men respekterar honom ändå. Han berättar att han nu, till skillnad från förr, har drömmar. Förr levde han bara för dagen. Det som är viktigt för Elias idag är att göra tvärtemot det han gjort förr. Han lägger vikt vid att följa lagar och regler och vill även försöka bidra med något. Han jobbar nu i kyrkan för att hjälpa andra människor. Även Christian beskriver att han har mer framtid nu än vad han någonsin har haft. Det viktiga för honom är att hålla sig nykter vilket han gör genom att gå på olika möten. Jacob levde även han för dagen under sin kriminella karriär, han såg ur ett korsiktigt perspektiv och tänker inte långsiktigt på framtiden. Förr agerade han mycket på impuls och tänkte "dör jag så dör jag". Idag uppskattar han livet mer och har även han drömmar och mål, ett mer långsiktigt tänk. Alla fyra informanter jobbar numera på KRIS, de vill med sin erfarenhet jobba för att hjälpa andra kriminella att ta sig ur en kriminell karriär.

6. Analys

6.1 Intervjupersonernas bakgrund

För Christian och Jacob skulle inlärningsteorin kunna vara applicerbar. Ingen växer upp med drömmen om att bli kriminell utan att detta förs över från en person till en annan, detta har i både Jacobs och Christians fall förts över från deras fäder då de i tidig ålder blev exponerade för ett kriminellt beteende, även missbruk. Det kan även ses som att Jacob och Christian blivit lärda hur man ska hantera situationer eller känslor. Ju tidigare individen bli utsatt för dessa attityder och värderingar desto större är sannolikheten att individen begår brott vilket, i Christians och Jacobs fall, stämmer överrens.²⁸ Jacob och Christians beskrivning av uppväxten, skulle kunna tyda på det Becker menar, att en individ som avsiktligt utför nonkonformativa handlingar undgått integreringsprocessen. De har inte från uppväxten lärt

²⁸Goode, s.83.

sig att sätta regler och inte ge vika för tankar och impulser om att överträda dessa. Enligt Becker är förklaringen till detta att individerna just under uppväxten av olika anledningar inte lyckats integrera sig med människor som följer de sociala reglerna. Eftersom de växer upp i miljöer där ett icke-accepterat beteende ändå är accepterat lyckas de inte få med sig kunskapen om impulsernas konsekvenser och avsaknaden av denna spärr.²⁹ Kontrollteorin menar på att de flesta människor inte engagerar sig i kriminalitet på grund av de sociala band som är kopplade till konventionella sociala institutioner. I alla fyra informanternas fall kan man se tendenser till svaga band vilket, enligt kontrollteorin, ökar sannolikheten till att avvika. Informanterna var under sin skolgång inte tillgivna till lärare då de ofta hamnade i bråk med både lärare och elever. Detta kan i sin tur härledas till att de inte heller kände tillgivenhet till skolan som konventionell institution. Informanternas band till skolan kan tydas som lösa vilket enligt teorin har ökat sannolikheten att informanterna kommer att bryta mot normer och ha ett avvikande beteende just för att de inte är djupt engagerade i normer.³⁰ Enligt Becker är ett av de mest troliga sätten för en avvikare att starta ett mönster i avvikande beteende att bli uppmärksammas av andra människor som lägger stämpeln avvikare på personen vilket skulle kunna appliceras på alla informanterna. Av informanternas beskrivning av sig själva kan det tolkas ut att de varit medvetna om att de avvikit från normen i och med deras diagnoser eller beteendet på grund av ADHD. Oavsett om deras uppmärksamhetssökande eller nyfikenhet försatte dem i våldsamma situationer eller inte kan det tänkas att omgivningen uppfattade dem som avvikande, just pga. hyperaktivitet eller liknande. Följden av att omgivningen stämplar individen som avvikande är att individens självbild ändras, epitet avvikare etsas sig fast och internaliseras av individen. Detta kan senare leda till att individen blir stigmatiserad.³¹ Enligt Becker fortsätter en avvikarkarriär ofta med att avvikaren förs samman med en organiserad avvikargrupp vilken kan appliceras på Jacob. Dels att han blev placerad i en speciell klass med andra avvikare men man kan även tolka hans sätt att se på sig själv i detta sammanhang som att han blivit indoktrinerad i ett tankesätt där det finns skäl bakom avvikandet. Jacobs självbild kan ha ändrats, alternativt stärkts vilket kan ha bidragit till att Jacob ytterligare stämplat sig själv som avvikare.³²

²⁹ Becker, 2006, s. 36-37.

³⁰ Goode, s.87.

³¹ Becker,2006, s. 39.

³² Goode, s.44.

6.2 Kriminell karriär

Med tiden stegrades informanternas kriminella beteende och blev grövre, de fick även fängelsestraff för sina handlingar. Ur ett avvikarperspektiv har de nu överträtt lagen och brutit mot formella överenskommelser, de har även brutit informella överenskommelser då det rent samhälleligt inte ses som okej att bryta mot lagen.³³ Just för att informanterna upprepade gånger, på olika sätt bryter mot normen kan det klassas som ett avvikande beteendemönster, det handlar inte om en enstaka avvikelse.³⁴ Att hamna i fängelse (även beroende på vilket brott det handlar om) ökar sannolikheten för att omgivningen även ska lägga märke till avvikelsen. Skulle det avvikande beteendet/handlingen inte uppmärksammas och medvetandegjorts av omgivningen, det vill säga samhället skulle status-quo stannat oförändrat.³⁵ Så att hamna i fängelse kan tänkas bidra till avvikarkarriären. Missbruket kan ses som ytterligare en bidragande faktor till att de upprätthåller den avvikande karriären eller att det avvikande beteendet växer. Som informanterna beskriver så har missbruket bidragit till att gränserna förflyttats, våldet har eskalerat, fokus på att göra pengar överskuggas av drivet till att upprätthålla sitt missbruk. Narkotika och alkohols effekter på hjärnan, däribland omdömet, kan tänkas bidra till att informanterna bryr sig ännu mindre om samhällets normer och regler vilket bidrar till att de avviker i ännu högre grad. Även att de genom att djupare ingå i den kriminella världen med dess regler får svårare att avsluta både den kriminella karriären och den avvikande karriären.³⁶ Informanternas kriminella identiteter beskrivs som starka och svåra att ta sig ur. Då alla avvikare/kriminella sitter i samma situation, att de inte vill bli upptäckta för att undvika formell och informell bestraffning, formas en typ av lojalitet där ingen "ser något, hör något eller säger något". Detta kan tänkas ske när kriminella umgås med andra kriminella, vilken kan skapa en mer tillåtande kultur och därmed även en eskalerande brottslighet. Ute bland "vanligt" folk kan individen tänkas behöva upprätthålla en mask för att inte bli upptäckt och straffas vilket inte behövs i kriminella gemenskaper.³⁷ Detta kan i sin tur appliceras på informanterna när de var yngre, innan de gått in i tyngre kriminalitet. En person i nybörjarstadiet av avvikarkarriären som interagerar med en mer erfaren kriminell person, som en av informanterna nämnde så såg han upp till, som han själv beskriver det, starka manliga förebilder lika sin pappa. En förmildrande process kan då ske när nybörjaren observerar en grupp som "klarat sig", nybörjaren får en positiv bild av det kriminella livet.

³³ Becker, 2006, s.17.

³⁴ Ibid, s. 38-39.

³⁵ Ibid, s. 41-42.

³⁶ Ibid, s. 41-42.

³⁷ Ibid, s. 66.

Detta innebär i sin tur att nybörjaren då kommer öppna sitt sinne så mycket som det behövs för att inleda en första kriminell handling. Efter första gången uppfattas riskerna som mindre och att handlingen kan genomföras med vald frekvens så länge försiktighet tillämpas och att ingen utanför gruppen uppmärksammar beteendet. Börjar dessa handlingar, eller beteende, bli en regelbundenhet minskar oftast risken och oron för att bli upptäckt.³⁸ Detta skulle kunna appliceras på tre av informanterna då de tidigt började umgås med *dåliga* personer och detta skulle kunna vara en förklaring till hur det inlett sin kriminella karriär. Liksom nämnt tidigare så tar Becker upp att avvikelsekarriären ofta fortsätter med att den förs samman med en organiserad avvikargrupp. Informanterna upplevde om deras fängelsevistelse är att det inte hjälpte utan snarare gjorde deras kriminalitet värre då de kunde expandera sitt kriminella nätverk. Beckers teori kan således appliceras på informanternas beskrivning. Då informanterna beskriver att deras kriminella nätverk växte kan detta tolkas som att de fick fler kontakter vilket öppnade dörrar för att utföra fler brott. En individ som tidigare haft tvivel kan i en avvikargrupp övergå till att bli en mer principfast avvikare och då även stå för sina avvikelser.³⁹ Detta är i enlighet med Johans beskrivning då han upplevde det som att fängelset gjorde honom kriminell. Elias beskriver ett förakt mot staten och utifrån hans beskrivning kan det uttolkas att han pga. sitt missnöje och sina erfarenheter inte heller ville vara en del av det svenska samhället. Han ville stå utanför systemet, liksom både Johan och Jacob ville, dock av andra anledningar. Jacob beskriver det som att han inte ville vara en Svensson, gå upp till jobbet på morgonen och göra allt det vardagliga. Enligt Becker vill de som står utanför systemet inte ge vika för systemet vilket kan leda till att de isolerar sig själva vilket leder till självvald segregation. Självisoleringen från vanliga medborgare eller staten/myndigheter är en effekt av ett agg som bärs gentemot dessa. Att då beblanda sig med dessa och ge med sig kan kännas kontraproduktivt och skapar därmed en växande avvikelse.⁴⁰ Vanliga medborgare tar hänsyn till de konventionella normerna, försätter sig inte i ett relativt utanförskap och de vill att alla samhällsmedborgare ska rätta sig i ett led, de vill inte ha avvikande individer i samhället, de exemplifierar normen.⁴¹ Detta skulle kunna appliceras på Elias då han tog avstånd från svenskar och hade en fientlighet gentemot dessa.

³⁸ Ibid, s. 67.

³⁹ Ibid, s. 44.

⁴⁰ Ibid, s. 89.

⁴¹ Ibid, s. 84-85.

6.3 Avhopp

Informanterna har alla gemensamt att de sökte sig till en organisation för att få stöd och hjälp att avsluta sin kriminella karriär. Drivkrafterna var mestadels att de inte orkade upprätthålla karriären längre, de har nått en personlig utbrändhet och kommit till insikt med att det inte längre är värt att vara avvikande. För att bli avvikare krävs det att individen inte bryr sig om konsekvenserna som kan komma att skada familj, rykte, arbete etc. I tre av informanternas fall hade de varken ett rykte, familj eller ett arbete att tänka på då de tidigt fick en distans till sina familjer beroende på missbruk, kriminalitet, våld etc., de var för unga för att ha börjat arbeta eller startat någon karriär, det kan tolkas som att de inte heller hade vidare intresse för varken utbildning eller arbete då de inte var hängivna, involverade eller förpliktigade till konventionella institutioner och därför kunde bryta mot samhällets normer och bli avvikare.⁴² Informanternas kriminella livsstilar och missbruk kom till slut att skapa ett mer kritiskt läge där de blivit tvungna att omvärdera sina liv. Tre av informanterna nämner nära anhöriga som drivkrafter för att avsluta sina kriminella karriärer. I kontakten med organisationerna har de fått möjligheter att starta om sina liv, de har fått jobba med sina trauman och gått till grunden med varför deras liv blev på det sätt det blev. Från att ha varit avvikare, gett vika för tankar och impulser om att överträda normen, undgått integreringsprocesser etc. har de istället fått lära sig att anamma ett normalt beteende gradvis och internalisera detta. De har kommit till insikt med att det blir stora konsekvenser för rykte, arbete och familj att bryta regler.⁴³ I och med KRIS har de fått en chans att arbeta och bli accepterade och respekterade för de personer de är. Tre av informanter beskriver att det var viktigt för dem att bryta med sitt tidigare liv såsom stad de bodde i eller umgängeskretsar. Detta kan tänkas bero på att stigmatiseringen behöver brytas, den internaliserade självbilden om att de är avvikare måste även den brytas.⁴⁴ Informanterna beskriver att de genomgår processer för att förstå sig på sig själva, för att lära sig känna och hantera känslor etc. Att ha växt upp med känslan av att man är jobbig, dampig och enbart vara bra på att vara dålig är något som informanterna har fått arbeta med. Återigen att ta sig ur rollen som avvikare och även bearbeta omgivningens behandling av en som avvikare, som stigmatiserad, är något informanterna fått arbeta med, deras självbild har arbetats från att ha varit negativ till att bli positiv.⁴⁵ Att bryta med sin kriminella umgängeskrets kan tänkas viktigt ur avvikarperspektivet just för att det sker en rationalisering i avvikargrupperna som motiverar handlingar via en slags ideologisk tankegång. För att inte

⁴² Goode, s. 87.

⁴³ Becker, 2006, s. 36-37.

⁴⁴ Ibid, s. 39

⁴⁵ Ibid, s. 41-42.

fortsätta indoktrineras i detta tankesätt, i detta rättfärdigande kan det vara en komponent för att lyckas ta sig ur kriminaliteten.⁴⁶ Ytterligare en viktig komponent verkar ha varit att få stöd i att avsluta sina missbruk. En gemensam nämnare för tre av informanterna är att de efter sin avslutade kriminalitet tänker mer långsiktigt än de gjorde förr. De beskriver att de numera har drömmar. De har arbeten där de finner en mening, de har familjer som de värderar högt och de vill skapa förutsättningar för sina barn. De har även blivit mer involverade och förpliktigade till konventionella institutioner, familj, skola och arbete vilket nu fyller en funktion till skillnad från tidigare. De har nu en framtid och hopp till skillnad från förr vilket man kan tolka som att de numera har en meningsfull vardag de inte vill förlora, även det till skillnad från förr. När de nu, med hjälp av KRIS som erbjudit dem en ny typ av gemenskap med utbildning, arbete och vänskap, tror djupare på normerna av konventionella institutioner minskar sannolikheten att de engagerar sig i avvikande beteende.⁴⁷ De har efter avslutad kriminalitet fått starkare band till de konventionella, vanliga sociala institutionerna.⁴⁸

7. Avslutande diskussion

Syftet med denna studie var att undersöka hur man inleder, upprätthåller och avslutar en kriminell karriär för att söka förståelse för varför vissa individer väljer att genomföra upprepade brottsliga handlingar trots att detta är förenat med olika typer av risker och straff. Uppsatsen påvisar att det finns liknande gemensamma faktorer som lett informanterna in i det kriminella livet och det samma gäller för upprätthållandet och avslutande av den kriminella karriären. Urvalet bestod av fyra informanter från organisationen KRIS vilken kan ha påverkat resultatet i en viss riktning. Tre av informanterna var från samma KRIS grupp, de har tillsammans genomfört möten vilken kan tänkas ha påverkat och färgat dessa som individer tillhörande en grupp, att de fått gemensamma värderingar och normer som påverkar svaren åt ett visst håll. KRIS har ett sätt att arbeta på med människor medan andra organisationer kan ha ett annat sätt, skulle resultatet sett annorlunda ut om jag intervjuat individer från en annan organisation eller individer som avslutat sin kriminella karriär utan hjälp av en organisation? Möjligtvis har deras bearbetning sett annorlunda ut och därför skulle också deras historier och vilka faktorer de sett som avgörande för inledning, upprätthållande och avslut av kriminaliteten sett annorlunda ut. Att urvalet enbart bestått av fyra deltagare gör även att resultatet inte är representativt generellt för hur man inleder upprätthåller och avslutar

⁴⁶Ibid, s. 44.

⁴⁸Goode, s.86-87.

en kriminell karriär utan beskriver dessa fyra individers upplevelser av det. Avvikandeteorin var applicerbar på det insamlade materialet och bidrog till att besvara uppsatsen syfte då teorin bland annat beskriver olika processer individer genomgår för att bli avvikare vilket följer samma spår som processen att bli kriminell, upprätthålla detta och sedan ta sig ur det. Teorin bidrog således till förståelse för hur och varför individer blir livsstilskriminella, att det inte enbart handlar om en enskild individs val att vilja bli kriminell och leva ett liv kantat av straff och risker utan att det handlar om processer både på samhälls- och individnivå som i samspel skapar denna livsstil. Och när förståelse finns för processerna in i detta skapas även förståelse för att det krävs processer för att ta sig ur den kriminella livsstilen. En fundering som kommit upp under uppsatsens gång är samhällets syn på kriminella och hur detta kan påverka en individ som vill bryta upp med sitt kriminella förflutna. Svårigheter med att skaffa arbete, bostad eller att erhålla social acceptans på grund av stämpeln att individen varit kriminell vilket kan bidra till att känslan av utanförskap består och motiveringen till att bryta upp med sitt kriminella liv sjunker. Således tänker jag att denna fundering öppnar möjligheten för vidare forskning kring samhällelig acceptans för människor som valt en ny väg i livet.

8. Källförteckning

Becker, Howard S, *Utanför: avvikandets sociologi*, 2006, Lund: Arkiv förlag/A-Z förlag.

Becker, Howard S, *Outsiders- a study of sociology of deviance*, 1991, New York: The free press of Glencoe.

Bryman, Allan, *Samhällsvetenskapliga metoder*, 2011, Stockholm: Liber AB.

Giddens, Anthony, *Sociology 4th edition*, 2001, United Kingdom: Blackwell Publishers LTD.

Goode, Erich, *Deviant Behavior*, 4.uppl, 1994, London: Englewood Cliffs, NJ.

Kvale, Steinar & Brinkmann, Svend, *Den kvalitativa Forskningsintervjun*, 2. Uppl., 2009, Lund: Studentlitteratur.

Lemert, Charles och Branaman, Ann, *The Goffman Reader.*, 1997, Malden, Massachusetts: Blackwell Publisher LTD.

James J. Chris, "The functions of the social bond", *The Sociological Quarterly*, vol 48, 2007, s. 689–712.

Birgitta Rydén-Lodi , William J. Burk , Håkan Stattin & Britt af Klinteberg, "Personality and Reconviction in Crime: A Three-year Follow-up Study of Male Criminal Recidivists", *International Journal of Forensic Mental Health*, Vol. 7:1, 2008, s. 83-94.

Kriminalvården, Återfallsförbrytare – vilka va de?, Rapport 16, 2005, Norrköping,

Kriminalvårdsstyrelsen, <https://www.kriminalvarden.se/om>

kriminalvarden/publikationer/forskningsrapporter/aterfallsforbrytare---vilka-var-de/, Hämtad 2017-10-10